

Henry David Thoreau

ESEJE

Občanská neposlušnost

•

Život bez zásad

OBČANSKÁ NEPOSLUŠNOST

Z plna srdce přijímám heslo: „Nejlepší je ta vláda, která vládne nejméně“, a rád bych viděl, aby se podle něho jednalo rychleji a soustavněji. Jsouc provedeno, značí nakonec heslo, ve které také já věřím: „Nejlepší je ta vláda, která nevládne vůbec“, a až budou lidé na ni připraveni, budou takovouto vládu také skutečně mít.

Vláda je v nejlepším případě jen prospěšnou pomůckou, ale většina vlád je obyčejně a všechny vlády jsou někdy neprospěšné. Námitky, které byly uváděny proti stálému vojsku — jsou mnohé a závažné, a zasluhují, aby nabyly vrchu — mohou se posléze uvést také proti stálé vládě. Vlády samy, které jsou pouze způsobem, jež si lidé vyvolili, aby prováděli svou vůli, bývá právě tak snadno zneužíváno, a pokazí se dříve, než lid může skrze ni jednat. Vizte nynější mexickou válku, dílo poměrně jen několika jednotlivců, užívajících vlády jako svého nástroje, neboť lid by nebyl svolil k tomuto kroku, kdyby ji měl od počátku v rukou.

Co jiného je tato americká vláda, než tradice třeba nedávná, snažící se, aby se přenesla neztenčena na budoucnost, ale ztrácející každou chvíli něco ze své celistvosti? Nemá životnosti a síly žijícího jednotlivce, neboť jednatel jí může podrobit své vůli. Pro lidi samé má asi takový význam, jako dřevěné dělo. Ale proto není méně potřebná; neboť lidé musí mít ať už takový nebo onaký složitý stroj a musí slyšet, jak hrčí, aby učinili zadost představě o vládě, kterou mají. Vlády ukazují takto, jak úspěšně mohou býti lidé klamáni, ba jak se mohou sami klamati na svůj vlastní prospěch. Všichni musíme připustiti, že to je znamenité. Ale tato vláda nepodporovala nikdy sama od sebe žádného podniku, leč hbitostí, s jakou se uchýlovala od své cesty. Ona nezachovává svobody země. Ona neuklidňuje Západu. Ona nevychovává. Vše, co bylo vykonáno, dokázala přirozená povaha amerického lidu, a ten lid by byl dokázal ještě více, kdyby se mu vláda nebyla někdy pletla do cesty. Neboť vláda jest vhodný prostředek, skrze který by lidé měli rádi od sebe pokoj; a jak bylo řečeno, když je nejvhodnější, dává ovládaným nejvíce pokoj. Kdyby obchod a živnosti nebyly z kaučuku,

nikdy by nedovedly přeskočiti přes překážky, které jim zákonodárci neustále kladou v cestu; a kdybychom měli posuzovati tyto lidi čistě jen podle výsledků jejich činů a ne částečně podle jejich úmyslů, zasluhovali by, aby byli zařazeni mezi zločince, kteří kladou překážky na železniční koleje, a aby byli také tak potrestáni.

Ale abych mluvil prakticky a jako občan a ne jako ti, kteří se nazývají anarchisty, přeji si, ne aby vláda ihned přestala, nýbrž aby ihned nastala lepší vláda. Ať každý řekne, jaká vláda by si vymohla jeho úctu, a to bude první krok k tomu, aby ji dostal.

Konec konců skutečný důvod, proč, když už jednou je moc v rukou lidu, smí většina vládnouti a také po dlouhou dobu vládne, je ne že by měla nejspíše pravdu, ani že by se zdála býti menšině nejvhodnější, nýbrž že je fyzicky nejsilnější. Ale vláda, v níž vládne většina, nemůže ve všech případech býti založena na spravedlnosti, i pokud jí lidé rozumějí. Nemůže býti vláda, v níž by o právu a bezpráví skutečně rozhodovala ne většina, nýbrž svědomí? — v níž by většina rozhodovala jen o takových otázkách, na něž možno použítí pravidla prospěšnosti? Musí občan, byť jen na okamžik nebo v sebe menší míře, podrobiti své svědomí zákonodárci? Proč tedy má každý člověk svědomí? Myslím, že bychom měli býti nejdříve lidmi a pak teprve poddanými. Je žádoucnější pěstovati úctu k právu, nežli k zákonu. Jediný závazek, který mám právo na sebe vzítí, jest činiti vždy to, co pokládám za pravdu. Bylo správně řečeno, že shromáždění nemá svědomí; ale shromáždění svědomitých mužů je shromáždění se svědomím. Zákon nikdy neučinil lidí ani za mák spravedlivějšími, a svou úctou k němu se i dobře smýšlející stávají denně nástroji nespravedlnosti. Obyčejný a přirozený výsledek nenáležitě úcty k

zákonu jest, že můžete viděti řadu vojáků: plukovníka, kapitána, desátníka, prosté vojáky, podavače prachu a všechny ostatní, kráčející v podivuhodném pořádku přes hory a doly do válek proti své vůli, ba proti svému zdravému rozumu a svědomí, což je opravdu znamenitý pochod, který způsobuje tlučení srdce. Nepochybují o tom, že to je zavrženíhodné, čeho se účastní — jsou všichni mírumilovní. A co vlastně jsou? Jsou vůbec lidmi? Anebo jsou malými pohyblivými tvrzemi a skladišti, sloužícími některému bezohlednému muži, majícímu moc? Navštivte loděnice a pohledte na námořníka, muže, jak ho americká vláda dovede vypraviti, anebo jak ho dovede vystrojiti jako pohřební obstaravatelka — pouhý stín a upomínku na lidskost, mrtvolu, vystavenou za živa a stojící, ale již takřka pohřbenou pod zbraněmi s pohřebním doprovodem, ačkoli možná nebylo slyšet:

*„...ani hlasu bubnu, ani písň pohřební,
když s jeho tělem k hradbám jsme špěli,
ani jediného výstřelu na rozloučení
nad hrobem, kde měl spát hrdina smělý.“*

Spousta lidí slouží takto státu svými těly ne především jako lidé, nýbrž jako stroje. Jsou stálým vojskem, milicí, žalářníky, dráby, zemskou obranou atd. Ve většině případů není tu nijaké volnosti úsudku nebo mravního citu, nýbrž jsou stavěni na roven dříví, zemi a kamení; a snad by se dali vyráběti dřevění panáci, kteří by právě tak dobře sloužili tomu účelu. Takoví nevnukají více úcty než slamění hastroši nebo hrouda bláta. Nemají jinaké ceny než koně a psi. Ale právě takoví jsou obecně pokládáni za dobré občany. Jiní — jako většina zákonodárců, politiků, duchovních a

úředníků — slouží státu hlavně svou hlavou; a poněvadž málokdy činí mravní rozdíly, mohou, nemajíce toho v úmyslu, stejně dobře sloužiti ďáblu jako Bohu. Jen někteří slouží též státu svým svědomím jako hrdinové, vlastenci, mučedníci, reformátoři ve velikém smyslu a mužové, a proto mu většinou nutně odporují, a on s nimi obyčejně jedná jako s nepřáteli. Moudrý muž bude užitečný pouze jako muž a nesvolí k tomu, aby byl „hlínou“ a „zacpával díru, aby tam netáhlo“, ale ponechá této služby alespoň svému prachu:

*„Jsem příliš šlechtic, bych byl vlastnictvím,
byl poddán někomu a pod dozorem,
neb sluhou prospěšným a nástrojem
jakémukoli panství na světě.“*

Ten, kdo se odevzdává úplně svým bližním, zdá se jim býti zbytečný a sobecký; ale toho, kdo se jim odevzdává částečně, vyhlašují za dobrodince a lidumila.

Jak se přísluší chovati muži k dnešní americké vládě? Odpovídám, že s ní nemůže býti sdružen bez hanby. Nemohu ani na okamžik uznati za svou vládu politickou organizaci, která je také vládou otroků.

Všichni lidé uznávají právo revoluce, to jest právo odmítnouti poslušnost a odporovati vládě, když je její tyranie nebo její neschopnost veliká a nesnesitelná. Ale téměř všichni říkají, že nyní tomu tak není. Ale myslí si, že tomu tak bylo v revoluci r. 1775. Kdyby mně někdo říkal, že to byla špatná vláda, protože uvalovala clo na jisté cizozemské zboží, přivážené do jejích přístavů, je velice pravděpodobno, že bych pro to nenadělal mnoho řečí, protože se mohu obejít bez něho. Všechny stroje mají své tření a možná že toto

způsobuje dosti dobrého, aby vyvážilo zlo. Buď jak buď, je veliké zlo dělati proto povyk. Ale když dojde k tomu, že tření má svůj stroj, a utlačování a lupičství se organizují, tu, jářku, nemějme déle takového stroje. Jinými slovy, je-li šestina obyvatelstva státu, který se prohlašuje za útulek svobody, v otroctví, je-li celá země nespravedlivě zaplavena a podmaněna cizím vojskem a podrobena vojenskému zákonu, myslím, že není příliš pozdě pro počestného muže, aby se vzepřel a vzbouřil. A tato povinnost se stává tím naléhavějším faktem, že země takto zaplavená není naše, nýbrž naším že jest vetřelecké vojsko.....

ŽIVOT BEZ ZÁSAD

Na jisté přednášce jsem nedávno cítil, že si přednášející zvolil téma, které mu bylo příliš cizí, i nepodařilo se mu vzbuditi můj zájem tak, jak by mohl. Nepopisoval věci, které byly v jeho srdci nebo blízko něho, nýbrž které byly v jeho končetinách a na jeho vnějšku. V tomto smyslu nebylo v jeho přednášce opravdu ústřední nebo soustřeďující myšlenky. Byl bych býval rád, kdyby byl pojednával o své nejvnitřnější zkušenosti, tak jak to dělá básník. Největší poklona, která mně kdy byla udělána, byla, když se mne kdosi ptal, co si myslím, a vyslechl pozorně moji odpověď.

Překvapí i potěší mě, když se to stane, je to takové vzácné použití mé osoby, jako by užíval nástroje, s nímž je dobře obeznámen. Obyčejně, když lidé ode mne něčeho potřebují, chtějí pouze vědět, kolik měřic pole jim naměřím — poněvadž jsem zeměměřičem — anebo v nejlepším případě, kolika všedními novinkami jsem se obtížil. Neprou se se mnou o to, co je v mém nitru; spokojí se se skořápkou. Kdysi ke mně přišel kdosi hodně zdaleka, abych přednášel o otroctví; ale rozmlouvaje s ním shledal jsem, že on i jeho cháska očekávali, že sedm osmin přednášky bude jejich a jenom jedna osmina moje, i odřekl jsem. Pokládám za samozřejmé, pozvou-li mě, abych někde přednášel — protože mám v tomto oboru trochu zkušenosti — že si přejí slyšet, co já si myslím o nějaké věci, třeba že jsem největší blázen v celé zemi — a ne abych říkal pouze samé příjemné věci anebo takové, s nimiž posluchačstvo souhlasí, a tedy si umíním, že jim dám notnou dávku sebe sama. Poslali si pro mne, zavázali se zaplatit mně, a jsem rozhodnut, že mě budou mít, třeba je budu bezpříkladně nudit.

A tak tedy bych rád řekl něco podobného také vám, milí čtenáři. Když už jste mými čtenáři, a já se mnoho nenacestoval, nebudu vyprávět o lidech tisíce mil vzdálených, nýbrž budu se držet co nejbližší domova. Poněvadž není času nazbyt, nechám všeho lichocení a zdržím se všeho kriticizmu.

Pozorujme způsob, jakým trávíme svůj život.

Tento svět je místem výdělku. Jaký nekonečný shon! Skoro každou noc mě probudí supějící lokomotiva. Ruší mé sny. Není sabatu. Bylo by krásné vidět lidstvo jednou v klidu. Není než práce, práce, práce. Ztěžka si mohu koupit zápisník, kam bych si zapisoval myšlenky; mají obyčejně rubriky pro dolary

a centy. Ir, který mě viděl, že si na poli něco zapisují, byl přesvědčen, že si vypočítávám svou mzdu. Byl-li někdo jako děcko vyhozen z okna a zmrzačen na celý život, anebo na smrt vystrašen Indiány, litují ho hlavně proto, že není schopen — výdělku! Myslím, že nic, ani zločin, se více nepříčí poezii, filosofii, ba životu samému, jako ten neustálý shon po výdělku.

Na kraji našeho města je hrubý a chvástavý vydělávač peněz, který si právě staví hráz pod kopcem podle své louky. Nebeské mocnosti mu to vnukly do hlavy, aby ho odvrátily od většího neštěstí, a přeje si, abych tam s ním strávil tři týdny a kopal s ním. Výsledek by byl, že by si snad nahrabal ještě více peněz a zanechal jich svým dědicům, aby je zpozdíle promarnili. Učiním-li tak, většina mne nazve pilným a krušně pracujícím člověkem; ale jestliže se raději věnuji jistým pracím, které poskytují více skutečného zisku, třeba jen málo peněz, budou nakloněni dívat se na mě jako na lenocha. Přes to, poněvadž nepotřebuji policie, jež by mě musila nutit k nesmyslným pracím a nevidím v podniku tohoto chlapíka nic, co by bylo bezvýhradně chvályhodné, zrovna tak jako toho nevidím v mnohém podniku naší nebo cizích vlád, třeba to jej nebo je sebe více baví, ukončím raději své vychování v jiné škole.

Chodí-li někdo do lesů každé půldne z lásky k nim, je v nebezpečí, že bude pokládán za pobudu; ale stráví-li celý svůj den jako spekulant kácející tyto lesy a čině zemi předčasně holou, chválí ho jako pilného a podnikavého občana. Jako by město nemělo na svých lesích jiného zájmu, než je porážet!

Většina lidí by byla uražena, kdyby se jim nabídlo zaměstnání, aby házeli kameny přes zeď a zase nazpátek jen proto, aby si tím vydělávali. Ale mnozí nejsou nyní zaměstnání o mnoho důstojněji.

Například: Za letního jitra právě po východu slunce jsem si povšiml jednoho ze svých sousedů, jenž kráčel vedle svého potahu, vlekoucího pomalu těžký osekáný kámen, kývající se pod nápravou. Obklopovalo ho ovzduší přičinlivosti — jeho denní práce začala — jeho čelo se pokrývalo potem — výčitka všem loudalům a lenochům — stanul právě vedle plecí svých volů a na polo se obrátil, aby zapráskal svým milosrdným bičem, kdežto voli se dostali o celou délku kupředu. A já si myslil: Taková je práce, na jejíž ochranu existuje americký kongres — poctivá, mužná lopota — poctivá až do konce dne — která mu oslazuje jeho chléb i jeho společnost — kterou všichni lidé ctí a posvětili; jeden z toho posvátného davu, který koná nutnou, ale obtížnou dřinu. Opravdu, cítil jsem slabou výčitku, protože jsem se na to díval z okna, nebyl venku a neotáčel se kolem podobné práce. Den plynul, a večer jsem šel kolem dvora jiného souseda, který má mnoho sluhů a vyhazuje zpozdile mnoho peněz, nepřidává nic k společnému základu, a tu jsem viděl ranní kámen, ležící vedle prapodivné stavby, určené zdobiti pozemek tohoto kmotra Rozumce, a důstojnost ihned vymizela v mých očích z práce toho vozky. Podle mého názoru slunce bylo stvořeno, aby svítlo na důstojnější lopocením nežli je toto. Ještě dodávám, že jeho zaměstnavatel zatím utekl jsa ve městě silně zadlužen a udělav úpadek usadil se někde jinde, aby se tam znovu stal ochráncem umění.

Cesty, kterými si můžete vydělat peníze, vedou téměř bez výjimky dolů. Udělati něco, čím vyzískáte peníze a nic jiného, znamená býti opravdu lenochem nebo něčím horším. Nevydělá-li dělník více než mzdu, kterou mu zaměstnavatel platí, je oklamán a klame sama sebe. Chtěl-li byste si vydělat peníze

jako spisovatel nebo přednašeč, musil byste být populární, a to znamená jít kolmo dolů. Ty služby, za které společnost nejochotněji zaplatí, se oplácejí nejnepříjemněji. Platí vám za to, že jste o něco méně než muž. Stát neodměňuje obyčejně génia moudřeji. I korunovaný básník by raději neoslavoval příhod Jeho Veličenstva. Musí být podplacen sudem vína; a snad jiný básník je odvolán od své múzy, aby ten sud cejchoval. Pokud jde o mé zaměstnání, moji zaměstnavatelé nepotřebují ani toho měření, které bych konal s největším uspokojením. Raději by chtěli, abych konal svou práci hrubě a ne tak dobře, ba vůbec ne dobře. Když upozorním, že jsou různé způsoby vyměřování, ptá se můj zaměstnavatel obyčejně, které mu zaopatrí nejvíce země a ne, které je nejsprávnější. Vymyslíl jsem kdysi návod, jak vyměřovati sáhové dříví, a pokusil jsem se zavést to v Bostonu; ale tamější měřič mi řekl, že si kupci nepřejí, aby měli naměřeno dříví správně — že už on je na ně příliš přesný, a že si proto dají vyměřiti dříví v Charlestowně, dříve než přejedou přes most.

Úkolem dělníkovým by mělo být ne zajistiti si živobytí, dostati „dobrou práci“, nýbrž vykonati dobře určité dílo; a i po peněžní stránce by bylo pro město úsporou platiti své dělníky tak dobře, aby necítili, že pracují pro nízké účely, jako pouze pro živobytí, nýbrž pro cíle vědecké, ba mravní. Nenajímejte nikoho, kdo pracuje za peníze, nýbrž jen takového, kdo pracuje z lásky pro práci.

Je pozoruhodno, že je několik mužů velmi dobře zaměstnaných, a docela podle své chuti, ale že za trochu peněz nebo slávy se dají zakoupiti a odvrátiti od dosavadního zaměstnání. Vídám inzeráty pro přičinlivé mladé muže, jako by všechen kapitál mladého muže

byla příčinnivost. Ale přece mě překvapilo, když mně kdosi s důvěrou navrhoval, mně, dospělému muži, abych se zúčastnil jakéhosi jeho podniku, jako bych neměl naprosto nic na práci a můj život byl až dosud úplným nez darem. Jaká to pro mě pochybná poklona chtít si mě koupit! Jako by se byl se mnou setkal někde prostřed oceánu, když jsem zápolil s větrem, ale neměl zaměřeno nikam, a navrhl mně, abych plul s ním! Kdybych to učinil, co myslíte, že by řekli pojišťovatelé? Ne, ne! Nejsem bez zaměstnání na tomto kuse své cesty. Abych řekl pravdu, viděl jsem jako hoch, potulující se v rodném svém přístavu, inzerát pro statné námořníky, a jakmile jsem dorostl, vstoupil jsem na loď.

Společnost nemá úplatku, který by lákal moudrého muže. Můžete sehnati dost peněz, abyste prokopali horu, ale nemůžete sehnati dost peněz, abyste si najali muže, který si hledí svého zaměstnání. Zdatný a cenný muž dělá, co může, ať ho za to společnost platí nebo ne. Neschopní nabízejí svou neschopnost tomu, kdo nejvíce nabízí, a stále očekávají, až dostanou místo. Člověk by si myslil, že se zřídka kdy zklamou.....